

BÍRÁLATOK.

Gulyás Pál: A könyvnyomtatás Magyarországon a XV. és XVI. században. I. füzet. Budapest, 1929. Kiadja az Országos Széchenyi Könyvtár.

Mióta 1879-ben Szabó Károly hatalmas bibliográfiai összefoglalása, a Régi Magyar Könyvtár megindult, a különböző folyóiratok lapjain igen sok adalék és pótlás látott napvilágot, amelyek a régi magyar nyomdatörténet megírását egyre nehezebb és nehezebb munkává tették. Nagy hála illeti a Magyar Nemzeti Múzeum barátainak egyesületét, hogy anyagi áldozatával lehetővé tette a legavatottabbnak, Gulyás Pálnak a nagy gonddal összeállított tudományos munka közzétételét.

Gulyás Pál a könyvnyomtatás feltalálására vonatkozó vélemények közlése után Hess András budai vállalkozását ismerteti. Hess letelepedésének időpontját 1471 elejére teszi, pártfogóját Karai Lászlónak (nem Károinak) mondja, kiadványai közül megállapíthatónak csak a *Chroniát* (1473) és *Szeut Vazul* könyvecskéjét ismeri el, míg Galeotto *De homine* című művének nyomását gondos érveléssel elvitatja tőle.

Sorra veszi azután a magyarság szolgálatában álló külföldi könyvnyomtatókat a honi könyvnyomtatás megindulásának idejéig, a dús termést a megrendelő budai könyvárusokhoz kötve; ezek a könyvárusok: Feger Theobald, Paep János, Hertzog János, Kaym Orbán, Schaller Jakab, Ruem György, Joannes Hamman, Stephanus de Wardia, Murarius Antal, Milcher Mátyás, Leonardus de Sessardia, Prischwitz Mihály. Azután ismerteti a krakkói Vietor-nyomda munkásságát, ide kapcsolva Gálszécsi *Kegyes yenekekrül* című munkáját is, amelyet egynek vesz ugyanezen szerző *A keresztény tudományról való rövid könyvecskéjével* (noha a Szabónál idézett Batiziszöveg ennek ellentmondani látszik). Nem tartja külön könyvnek Farkas András versét (RMK. I. 11); Székely István két könyvét (RMK. 12. és 13) is egynek veszi, de nem Vietor nyomásának. Dévai Bíró *Orthographiájának* megjelenését Vietor 1528—1539 közötti nyomásának tartja. A bécsi nyomdák termésébe beállítja Bornemissza Péter *Kalendáriumát* (1562) és Telegdi *Rövid könyvecskéjét* (1572), az 1577. év termésébe pedig Slouatius *Kalendáriumát*.

A magyarországi származású külföldi nyomdászok sorából igazolhatónak a következőket tartja: Thomas Septemcastrensis, Andreas de Corona, Martinus Burciensis, Petrus de Bartua és a vele talán azonos Petrus Hungarus, Simon de Gara, Simon de Ungaria, Jacopo Ungaro; a honi könyvnyomtatás megindulása utáni időből pedig Lucius Jakab.

Következő fejezete a nagyszombati könyvsajtó történetét tekinti át. Szabó Károly sejtését egy kéziratot forrásból igazolja, hogy ez a nyomda 1529-ben kezdte a tevékenységét, sőt egy colligatum kéziratának alapján

Pauschnernek eddig csak 1550-ből ismert művét (RMK. II. 48) e nyomda 1530-i német nyomtatványának bizonyítja. Ez a nyomda, hazánk területén a második, Trapoldner Lukács műhelye volt, akinek kezéről, úgy látszik, a város tulajdonába ment át. Megszakításokkal működött; termékeinek felsorolásában Erasmus *Civilitas morum* című könyvét illetően helyreigazítja Szabó Károlyt, az 1596-os és 1598-as kiadást egynek véve fel.

Gazdagabb a brassói Honterus-nyomda termése (1535—1594). Gulyás szerint Honterus Baseltől, a Henripetri cégtől vásárolhatta betűit, de a híres Frobenius-cég is hatással volt rá. 1549-től Wagner Bálint vette át, az ő halála után Nyíró János (1580) és Greus György (1583-tól) neve ismeretes a tulajdonosok közül. A nyomdatermékek felsorolása kapcsán megtoldja Szabó jegyzékét 1540-ben egy latin, 1542-ben ugyancsak egy latin, 1543-ban egy latin és egy görög, 1544-ben egy görög, 1548-ban egy német, 1554-ben egy latin, 1555-ben egy görög és két latin-görög kötettel. A nyomda első magyarnyelvű terméke a *Fons ritae*, 1580—1581 tájáról. 1594—1625-ig a nyomda szünetel.

Nádasdy Tamás az újszigeti nyomdát, valószínűleg Sylvester sürgetésére, 1536—37 táján rendezte be. 1641-ig állott fenn; négy kétségtelen terméke ismeretes. A kolozsvári Hoffgreff—Heltai nyomda alapítója Hoffgreff volt, Heltai csak az első év folyamán társult vele. A nyomdatermékek jegyzékében Szabó összeállítását megtoldja *A keresztyéni tudományok fundamentumával* (1553), Vizaknai Gergely *A Szentháromságról* írt művével (1558), Heltai *Az Urnak rabszorájáról* (1559), az 1569-i első kolozsvári *Kalendáriummal*, a még Heltai idejében megjelent *Nagy Sándor-historiájával*; rámutat arra, hogy Tinódit a Hoffgreff-nyomda hangjegyszedése csábította Kolozsvárra. Bebizonyítja, hogy az 1560-i *Uj testamentum* ikerpéldányai sajtókorrektúrával magyarázhatók; Dávidnak 1571-ből említett két művét és 1574-ből a *Cancionale*t és Tinódi verses krónikáját egy-egy összetartozó munkának veszi. Kissé homályos a Salamon és Markalf kiadásának az elkülönítése: 1577-ben nyomott szövegéből ma két példány ismeretes: az esztergomi és az akadémiai; az Erdélyi Múzeum könyvtárában őrzött példány későbbi nyomtatás. Szabó Károly adatainak további megszerzése: Szilvási János *Expcedion* (1586), Hasler *Fröhliche Practick* (1588), a *Cisio* (1590), a *Límitatio rerum forciusium* (1592) és Bogáti Fazekas *Demeter király* (1599). Néhol aggályát fejezi ki egy-egy termék kolozsvári eredetével szemben, mint például Basilius *Epistolájánál* (1587). Máskor közelebbről megerősít egy-egy sejtést, mint Molnár Gergely *Erotemata*-ja 1564 körüli keltezését. A kolozsvári nyomda 1558 végéig maradt Hoffgreff birtokában; ekkor Heltai kezébe került. Heltai halála után özvegye, 1584-től ifj. Heltai Gáspár örökölte.

Gulyás művének első füzetével ezzel a fejezettel végződik. Sajnos, a hivatkozó jegyzetek és igazoló megjegyzések a nagy mű végére fognak kerülni, a sok adat tudományos ellenőrzése tehát arra az időre marad. Kettőt azonban már az első résznek alapján is meg lehet állapítani: Gulyás a budapesti könyvtárak régi anyagának közvetlen ismeretével állapít meg mindent, tehát megbízhatósága messze felülmúlja az eddigi nyomdatörténeti összefoglalásokat. De nemcsak a könyveket ismeri, hanem a nyomtatás technikájának történeti adatait is, tehát a művek a nyomdafejlődés szempontjából is elbírálódnak.

Valóban azt kapjuk ebben a gondos munkában, amit a cím ígér: a magyar könyvnyomtatás fejlődésének hiteles képét. A gazdag illusztrációs anyag, a művészi kiállítás csak emeli a becses könyv értékét. *A. Zs.*

Farkas Gyula: A magyar romantika. (Fejezet a magyar irodalmi fejlődés történetéből.) Bp. A M. Tud. Akadémia kiadása, 1930. 336 l.

Farkas Gyula, a szellemtörténeti irányú magyar irodalomtudomány egyik legkiválóbb művelője, ezen nagyszabású szintetikus munkájában a magyar irodalmi fejlődés egyik alapvető és legjellegzetesebb korszakát, szellemét rajzolja és magyarázza meg, megvilágítja annak minden problémáját, irányát, íróját, alkotását, stílusát, összefüggését. Kulesot ad a régebbi és az újabb magyar irodalom fejlődésének és műveinek megértéséhez, szóval alapvető rendszert nyújt az egész magyar irodalom, tehát a mai magyar irodalom megfejtéséhez is. Megállapítja a magyar romantika kifejlődésében, diadalrajutásában és lehanyatlásában érvényesülő erőket, a táj, a felekezet, a faj, a nemzedék, a műveltség, a foglalkozás, az osztály szerepét irodalmi életünk kialakulásában és alkotásaiban, különösen kidomborítva az irodalomgyakorlati, politikai, világnézeti és történeti szempontokat és megállapítva a bécsi, a német, az angol, az olasz hatásokat és összefüggéseket, általában a világ-irodalmi kapcsolatokat.

Alap gondolata és rendszere Szekfű, Koszó és Horváth elveire támaszkodik. Irodalmunk és a magyar romantika magvarnyelvű értelmét keresi és állapítja meg, ami abból áll, hogy a dunántúli katolikus és a tiszai református lélek sajátos, korszerű, nemzeti szintézist hoz létre irodalmi téren, Kölcsey és Vörösmarty költészetében érve el beteljesülését és tökéletességét. A kor és a szellem dualisztikus felépítése egységgé tetszetős, de nem teljesen helytálló, mert a két lelkület maga is komplikált és ellentmondásokkal teljes, hát még a belőlük konstruált egység. A tétel kidolgozása sem egészen arányos, az egész mű bevezetés jellegű, nagyrészt csak az indító erőket és mozzanatok részletezi, míg a tárgyalás és főleg a befejezés elnagyolt. A fejezetekre bontás sem mindig szerencsés. Farkas szerint a magyar romantikus szintézis lényege az, hogy a romantikus nemzedék európai kapcsolatú nemzeti költészetet teremt. Ez az állítás inkább csak elemeiben, mint egészében válik bizonyítottá, mert a problémák egész tömegét hagyja megoldatlanul. Különösen megrövidül az írók és a művek magyarázata, aminek az az oka, hogy Farkas az irodalmiság revelálódását az írók leveleiben és értekezéseiben keresi, nem pedig alkotásaiban, figyelmen kívül hagyván, hogy az irracionális alkotás önállósult szellemmel bír. Ezért nem sikerül neki teljesen az egyes írók megértése, ezért nem rajzolja meg az egyes írók színtétikus képét és nem tárja fel értelmüket, művészetüket. Az a benyomásunk, hogy a könyv végső következtetése úgy indokolás, mint fogalmazás szempontjából korrekcióra, kiegészítésre, csiszolásra fog szorulni, mert alig van olyan részlete, amelyet utolsó betűig el lehetne fogadni, bár kétségtelen, hogy sok új anyagot hord össze és majd mindent tudományosan iparkodik átdolgozni. Kétségtelen érdeme, hogy egységes és alapján megfontolandó magyarázatot ad, rajza és indokolása tetszetős, sőt sok tekintetben helytálló, nem egyszer módosítással el is fogadható. A szellemtörténeti módszer és rendszer felhasználására, tanulmányozására és követésére alkalmas példát nyújt, amikor alkalmazza az új irodalomtudományi fogalmakat, elveket és módszereket, sokat tanulva különö-

sen a német irodalomtörténettől, amely már annyiszor termékenyítette meg filológiánkat. Azonban bármennyire tanulságos, bármennyire iparkodik elismerésre méltó tárgyilagosságra a különböző erőkkel és értékekkel szemben, mégsem sikerült teljes mértékben, mert az emberi szellem legitimosabb öntudatlan és irracionális elemével dolgozik és ezzel ingoványos talajra lép, amivel nemcsak magának okoz szinte leküzdhetetlen nehézségeket, hanem valóságos zavart fog támasztani, bevive a szubjektivitást nemcsak a tudományba, hanem az irodalmi életbe is.

Bár a mű gazdag adatokban és szempontokban, felépítése nagyvonalú, magyarázata egyszerű és életközeli, mégsem tud megnyugtatóan hatni, mert sok tekintetben komplikált, nehézkes, szinte sablonos. Inkább csak a magyar preromantikával foglalkozik, vagyis a romantika egy korszakát mutatja be, azt sem tudja a magyar szellemből levezetni, sőt a korszerűt sem körvonalazza meg elég világosan. A szellempolaritást nem tudja romantikus sajátossággá alakítani, mert az örökös szelleméleti vonás, amely mindig és mindenkor hatott. Erőltetett a táj, a felekezet, a faj, a nemzedék szerepének leegyszerűsítése és az írói egyéniség háttérbeszorítása. A fejlődés triadikus felépítése nem sikerült és nem terjedt ki az egyes erők, csoportok és írók fejlődésmenetére. Sokszor önkényesen csoportosítja indoklásait és megállapításait, nem induktíve, hanem deduktíve jár el, előre megkonstruált rendszer szerint. Szemlélete igazi romantikus történet- és irodalomszemlélet, tele szubjektivitással, a mai korszellem felfogását vetítve vissza, az elmúlt korszakba és irodalmába.

Részleteiben a mű kincs, felépítésében tanulságos, eredményeiben sok tekintetben használható, szempontjai és módszere figyelniéreméltóak. A magyar szellemtörténeti irodalomtudomány mindeddig legkiválóbb alkotása, mert tárgyilagosságra törekvő, a tudományos munkaközösségbe beilleszkedő, minden történeti és korszerű tudományos értéket és eredményt felhasználó. Mindezen okoknál fogva nemcsak Farkas Gyulát illeti dicséret, hanem a magyar tudományos akadémiát is, amely lehetővé tette, hogy ez a tudományos irány is hozzájáruljon a magyar szellem fejlődésének megértéséhez és az irodalomtudomány továbbfejlesztéséhez.

B. M.

J. Hankiss et G. Juhász: Panorama de la littérature hongroise contemporaine. (A jelenkori magyar irodalom képe.) Edition Kra. Paris (1930 május). Hankiss János és Juhász Géza debreceni professzorok e 348 oldalas könyve a *Panoramas des littératures contemporaines* című francia gyűjteményes vállalatban látott napvilágot. E gyűjteményben eddig már megjelent a francia, angol, német, amerikai, olasz, spanyol, orosz irodalomtörténet, így a magyar igen előkelő társaságban foglal helyet. A szerzők feladata az utolsó hatvan év irodalmának megrajzolása volt. Azonban a külföldi olvasóközönség tájékoztatására szükségesnek tartották az előző magyar irodalom rövid áttekintését is előrebocsátani. Az 1867-től számított legújabb magyar irodalmat három részre osztják. Az első a magyar realizmus (1867—1900); a második a nagy korszak (1900—1919); a harmadik az újjáépítés korszaka (1919—1929). Módszerük az, hogy kiválasztják az egyes korszakok s főbb műfajok jellemző képviselőit s ezekkel részletesen foglalkoznak; a többit rövidre fogják; olykor éppen csak megemlítik. Behatóan tárgyalják az első korszakból Vajda Jánost, Tolnai Lajost, Ambrus Zol-

tánt, Mikszáth Kálmánt, Gárdonyi Gézát, Herczeg Ferencet; a második korszakból Ady Endrét, Móricz Zsigmondot, Prohászka Ottokárt, Kosztolányi Dezsőt, Tóth Árpádot, Juhász Gyulát, Oláh Gábort, Tormay Cecilt, Kafka Margitot, Karinthy Frigyes, Surányi Miklóst, Molnár Ferencet, Zilahy Lajost; a harmadik korszakból Babits Mihályt, Szabó Dezsőt, Reményik Sándort, Aprily Lajost, Mécs Lászlót, Kodolányi Jánost, Komáromi Jánost, Pálffy Gyulácsy Irént, Tamási Aront, Szabó Lőrincet, Erdélyi Józsefet. Külön fejezetben foglalkoznak a tudományos élet képviselőivel, kikhez még a zeneirodalom művelői közül Bartók Bélát és Kodály Zoltánt csatolják. Egy kis összefoglalás, könyvészet és névmutató zárja be a kötetet.

A könyv általában becsületos törekvésről s lelkiismeretességéről tanuskodik; a szerzők elfogultatlanságra és tárgyilagosságra törekcsenek; jórészt az általános irodalmi értékeléshez ragaszkodnak; ahol a vélemények szétágaznak, ott inkább a kedvezőbbet fogadják el; az anyag természeténél fogva számos eredeti értékelést adnak, sőt olykor a régít is módosítják, mint Vajda Jánosnál. Óvakodnak a szélsőségektől s kritikájukat tapintatosan éreztetik, így pl. a Molnár Ferencről szóló cikkben.

Az anyagot általában népszerű modorban dolgozzák fel, hogy a külföldi közönség szélesebb rétegéhez férjenek; erre különben bizonyára a vállalat célja is kötelezte őket. Ezért vannak az egyes fejezetek szépirodalmi ízü másodcímei, mint pl. Vajda János vagy tragikus vágy az intenzív élet után; Gárdonyi Géza vagy a hétköznapok éposza; Móricz Zsigmond és a vidéki élet mélységei. Igen találó fejezetcím: „Prohászka Ottokár vagy az új Kereszténység szelleme“.

A népszerűséget szolgálják egyfelől az életrajzok olykori anekdotás részletei, mint Vajda János Ginájának részletezett sorsa, Mikszáth házassága, másfelől az irodalomtörténeti szövegbe illesztett verses vagy prózai szemelvények; így Vajda Jánosnál, Adynál, Babitsnál s másutt.

A francia közönség igényét tartják szem előtt a szerzők, midőn reámutatnak a magyar-francia irodalmi kapcsolatokra, mint Adynál, Ambrus Zoltánnál, Justh Zsigmondnál, Tormay Cecilnél stb. Ugyanazt a célt szolgálják a magyar-francia irodalmi párhuzamok és analógiák.

A munka folyamán a szerzőknek nem egy alkalmuk nyílt a magyar igazság tapintatos szolgálataira. A Babits Mihályról szóló fejezet bevezetésében röviden jelzik, hogy a trianoni béke éppen a nemzeti élet folytonosságára nézve legértékcsbb területeket szakította le, holott Tisza annak idején tiltakozott a háború, valamint a legyőzött Románia területéből való annexió ellen s így a magyar nemzet kétségen kívül tisztán védelmi háborút folytatott. Hazafiás célzatú a Herczeg Ferencről szóló fejezet másodcíme: „Magyarország, amint az assimilált nemzetiségek látják“, valamint bevezetése és befejezése. Az a tény, hogy Arany János Nagyszalontán született, hol leg tisztábban s leggazdagabban beszélnek a magyar nyelvet s e város a románoknak van itélve, önmagában ékosen szóló érv a magyar igazság mellett. De alkalmilag említik a szerzők a történeti Magyarország példaszertü földrajzi egységét, melyet annak idején éppen francia tudós konstatált; a Bánát régebbi tiszta magyarságát, a nemzetiségek liberális kezelését, a gentry érdemeit, a magyar paraszt jellemességét és okosságát, az állandó és mély

Shakespeare-kultuszt stb., melyek bizonyára nem fogják eltéveszteni hatásukat.

A műre a következő megjegyzéseink vannak. Az 1900—1919. évek közé eső irodalmi korszakot túlzás „nagy“-nak nevezni, mikor maguk a szerzők is úgy jellemzik a bevezetésben, hogy „ez a magyar lélek válságait tükrözi vissza, mely elvesztette tájékozódását, mely önmagát ostorozza s amelynek nincs ideje tisztító aggályainak gyümölcseit élvezni; a háború és a trianoni békeszerződés elhalasztják győzelmes kifejlődését“. Hasonlókép a „nagy lírai nemzedék“ elnevezése is túlzó, annál inkább, mert Adyt sem foglalja magában.

A reprezentatív írók között a szerzők aránytalanul nagy szerepet jutattak Szabó Dezsőnek. Hasonlókép túlságos nagy teret kaptak Kodolányi János, Tamási Aron, Szabó Lőrinc, Erdélyi József, Gulyás Pál és Illyés Gyula, holott mellettük igen értékes írók és költők kimaradtak. Hogy csak néhányat említsünk: Abrányi Emil, Váradi Antal, Jakab Ödön, Radó Antal, Zempléni Árpád, Szejó Sándor, Lampérth Géza, Papp-Váry Eleménné, Tóth Béla, Pekár Gyula, Szemere György, gr. Teleky Sándorné, Erdős Renée stb.

A fölvevett írók és költők közül is többen csak be vannak ékelve a reprezentatív írók közé s számosan bővebb ismertetésre tarthatnának számot; így Szabolcska Mihály, Gyóni Géza s mások.

Szerkezeti vétséget követtek el a szerzők azáltal, hogy a tudományos írókról szóló fejezetet a harmadik (1919—29) korszakra illesztették, holott ez mindhárom korszakra vonatkozik.

Ady értékelésénél a szerzők óvakodnak a szertelenségtől, mindazonáltal azt az állításukat, hogy Ady élete „remekmű“, még az ő értelmezésükben sem lehet elfogadni. Hasonlóképen vitatható az a megállapításuk, hogy Ady utolsó kiadott kötete, a *Halottak élen*, a legerőteljesebb versgyűjteménye. Ellenben a fejezet befejezése igen sikerült.

A francia irodalmi analógiák általában elfogadhatók, de akadnak közöttük kevésbé találók is. Így Arany Jánosnak Gautier-vel való átfutó összevetése nem ad helyes fogalmat.

A Mikszáth-irodalomból kimaradt Várdai Béla kitűnő Mikszáth-élet-rajza.

A rosszakarat egy kis debreceni helyi hazafiságot is felfedezhetne. Egypár kisebb hiba is előfordul.

Mindent összevéve Hankiss és Juhász könyve némi aránytalanságai s hibái mellett is tisztességes tájékoztatást nyújt a külföldnek a legújabb magyar irodalomról.

N. S.

Dr. Kristóf György: Esztétikai becslésük a mai közszellem hatása alatt. (A Minerva Irodalmi és Nyomdai Müintézet R.-T. kiadása. Cluj-Kolozsvár, 1928. 150 l.)

E kis könyv, az író szavai szerint, „azt szeretné megfogni, hogy milyen az erdélyi közszellem, minő sajátos hatásokkal fogja át a mai erdélyi művészi életet s mit szól mindezekre az esztétikai becslés“. A valójában teljesen gyakorlati célkitűzést széles elméleti alapvetés előzi meg s a bevezető fejezetekben teljes bölcséleti megvilágítást nyer már a könyv címében is kiemelkedő két alapfogalom. A további fejezetek az elmélet igazságait alkal-

mazzák a mai Erdély szellemi, szorosabb értelemben irodalmi életére. Kristóf György könyvének igazi jelentősége és érdekessége ez utóbbi részekben van. Az, amit itt megír, a megszállás által a saját lábára kényszerített erdélyi magyar irodalom hősi korszakának első összefoglalása. Az összefoglaláson túl egyúttal útmutatás is. Magas mértékkel mérő kritikai tudat kialakulását, az irodalmi élet gondos megszervezését kívánja, hogy mindaz, ami a kezdéssel járó bizonytalanság vagy betolakodott dilettáns értéktelenség, helyet adjon az irodalmi felelősségérzet és művészi elhivatottság alkotásainak. Hogy az erdélyi magyar irodalom ma már olyan eredményekkel dicsekedhetik, melyekre a mi sokkal kedvezőbb külső körülmények között élő irodalmi életünk is irigységgel tekinthet, köszönheti annak a kritikai őrszellemnek, melynek Kristóf György könyve egyik tanujele.

K. D.

Gacsályi Sándor: A szimbolista költészet. (A nyiregyházi ág. ev. Kossuth Lajos-reálgimnázium 1929/30. évi értesítője. 3—15 l.)

A szerző a múlt század végén s a jelennek elején divatozott szimbolista költészetet ismerteti, a francia irodalomtörténetírók elmélete alapján népszerű módon. Jelzi a parnasszisták tárgyias költészetét, melyre reakció gyanú következett a szimbolizmus. A parnasszistákkal bizonyos szempontból párhuzamba állítható Arany János, kinek költészete hasonló visszahatásra nyújtott alapot. Azután részletesen ismerteti a szimbolista költők felfogását a költészet tárgyról, tárgyalja költői eszközeiket: a szimbólumot, a szók zeneiségének kidomborítását s a homályt. Az elméletet részint a francia költők, részint Ady egy-egy jellemző költeményével világítja meg. A szerző szigorúan csak a tárgyias ismertetésre szorítkozik, a kritikától tartózkodik, melyre pedig nem egyszer szükség volna. Így a szimbolista költők felfogása a költészet tárgyról már kivülesik a költészet határan s oda téved, hol a zene birodalma kezdődik. A szavak külső zeneiségének egyoldalú kultusza, értelmük mellőzésével, nemcsak szépnek, de még költészetnek sem nevezhető. A szerző helyesen állapítja meg a szimbolizmus érdemeit, de abban téved, hogy ez a mai ember költészete. Az irány, a maga kizárólagosságában, ma már a múlté.

N. S.

Czeizel János: Kazinczy Ferenc epigrammái. (A szegedi állami Baross Gábor-reáliskola 1929/30. évi értesítője. 7—25 l.)

A szerző ezen értekezése kivonat *Kazinczy Ferenc élete és működése* című, a Magyar Tudományos Akadémiától a Lévay-díjjal jutalmazott pályaművéből s mint ilyen, a legilletékesebb bírálói fórum elismerésével dicsekedik. Tudós alaposággal foglalja össze mindazt, amit Kazinczyról, mint epigrammaíróról tudni lehet. Apróra ismerteti Kazinczynak az epigrammákban foglalt széptani elveit, melyek nemcsak a költői, hanem egyáltalán a képzőművészeti, különösen pedig a festészeti alkotásokra is vonatkoznak. Kazinczy epigrammaiból, értekezéseiből s leveleiből valóságos esztétikát állít össze, mely élen tanuskodik a széphalmi mester nagy műveltségéről, finom ízléséről. Természetesen elsősorban mégis a költészet érdeklí s amily lelkesedéssel ünnepli a tehetséget, éppoly elkeseredetten üldözi a hivatlan kontárt. A szerző részletesen ismerteti Kazinczy epigrammakötetének, a *Törisek és Virágoknak* keletkezését, a jóbarátok előzetes véleményeit, nehézségét a cenzorral a bevezető epigramma két kifogásolt sora miatt, a könyv megjelenését, fogadtatását bará-

tainál és ellenfeleinél, egykorú kritikáit. Azután mai szempontból méltatja, így jelzi olykori homályosságát s a Himfyre írt epigrammjában tanúsított elfogultságát. Méltatását Bajza szavaival fejezi be, ki 1828-ban az *Epigramma teóriájában* kiemelte Kazinczy elmésségét és lírai szellemét, oly két tulajdont, mely képes a költőt az „epigrammai tökélet“ legmagasabb fokáig vihetni s ezen az alapon őt a legkiválóbb epigrammaírók közé sorozza. N. S.

Málly Ferenc: Arany Toldi Szerelmének olasz forrásai.

(A szegedi áll. Klauzál Gábor-reálgimnázium 1929/30. évi értesítője. 29—40 l.)

A szerző Arany *Toldi Szerelmének* forrásai közül az olaszokat, Ariostót és Tassót tárgyalja. A jórészt már ismert adatokat egyrészt párhuzamos idézetekkel szemlélteti, másfelől a lehetőség szerint kibővíti. Legrészletesebben ismerteti az álharc motívumát, *Toldi Szerelme* cselekvényének alapját, melyet Arany valószínűleg Ariostóból vett, de a szerző Metastasióból is idéz párhuzamos helyet. Olasz hatást mutat a leányrablás jelenete, mely Toldi rabságba jutásával végződik. Ariosto *Orlando furioso*jának s Tasso *Gerusalemme liberata*jának is vannak párhuzamos helyei s a szerző véleménye szerint inkább az utóbbi szolgált Arany ihletének kiinduló pontjául. A sirrablási jelenethez, mely valószínűleg Shakespeare *Romeo és Juliája*ra vihető vissza, egy régi, 1524-ből való olasz elbeszélésebből (*Romeo e Giulietta*) idéz párhuzamos helyeket. Ezt nem ismerte Arany, de az egyezés azt tanúsítja, hogy itt vándormotívumról van szó. Toldi és Tar Lőrinc párviadala Tasso egy helyére emlékeztet. Szulmona ostroma Jeruzsálem ostromával párhuzamos, de kétséges, vajjon innen vette-e Arany vagy Vergiliusból. A kobzos epizódja Tassóra és Ariostóra megy vissza. A frigszegés, mely epikai közhely, szintén megvan Tassónál. Anikó szerepe Ariosto *Brandamanté*jára vagy még inkább Tasso *Erninié*jára vihető vissza. A szerző végül megállapítja, hogy mindezen hatások nem bizonyítják Arany invencióhiányát. Olasz forrásai csak kiinduló-pontjául szolgáltak költői intuíciójának. Csak motívumokat kölcsönöz s azok értékesítésében eredetiségéből nem veszít semmit. N. S.

Biczó Ferenc: Pálffyné Gulácsy Irén. (A kaposvári egyesületi

leányliccum 1929/30. évi értesítője. 6—28 l.)

A szerző a jónévű írónő életpályáját és munkásságát ismerteti s műve e tekintetben az első nagyobb összefoglalás. Életradatait nagyjából a *Magyarság* 1926. évkönyve alapján állítja össze s meleg méltánnyal emeli ki azt a hitvesi áldozatkészséget, mellyel beteg, magával tehetetlen férjét hosszú éveken át ápolta. Írói munkásságában hangsúlyozza a kollektív vonást, a *Főregényben* a földéhes magyar parasztság, a *Hamuesőben* az erdélyi elcsatolt, a *Fekete völgyekben* pedig az egyetemes magyarság sorsa foglalkoztatja. Ezen regényeket a szerző egyenként ismerteti. Nem húny szemet az elsőnek tévedései, túlzásai felett, méltánnyal emeli ki a másodiknak célzatát, de legkimerítőbben ismerteti a harmadikat, a nagy irodalmi sikert aratott, az Akadémia Péczely-díjával koszorúzott *Fekete völgyeket*. Leírja keletkezését, írója széleskörű forrástanulmányait, megjelenését, irodalmi fogadtatását, kritikáit, azután közli kimerítő tartalmát részben a regényből vett idézetekkel, melyek stílusát is szemléltetik. A szerző megállapítása szerint a *Fekete völgyek* a legjelentékenyebb emléke a mohácsi csata négy százéves fordulójának. Regényei után a *Ragyogó Korács Istrán* s *Altal a Tiszán* című

kötetekbe foglalt novelláit méltatja s az elsőről megállapítja, hogy a magyar regionális művészetnek egyik legtisztább, legüdöbb terméke. N. S.

Verseskönyvek. — 1. Szigethy Lajos: Vándormadár. Versek. Budapest, 1929. 70 l. A szerző kiadása. — 2. Kúnos Ignác: Mosolygó Napkelet. Hodzsa tréfák, török tréfák. Budapest, é. n. 192 l. Szöllösi Zsigmond kiadása. — 3. Nyiri Szabolcs: Jó engesztelődés. Budapest, 1930. 92 l. — 4. Ósz Iván: Lélekharang. Versek. Budapest, 1930. 80 l. Nemzedékek kiadása. — 5. Somogyi Imre: Oltártűz. Válogatott versek. Budapest, 1929. 150 l. — 6. Ifj. Dezsényi Béla: Aranykéve. Versek. Berlin, 1929. 96 l. Voggenreiterkiadás. — 7. Turmezei László: Turán. Költemények. Budapest, 1929—1930. 64 l. — 8. Böngérfi János: Hún és magyar mondakör. 1. Hún hősmondakör. Budapest, 1929. 64 l. A szerző kiadása. — II. Hún és magyar hősmondakör. Budapest, 1930. 96 l. A szerző kiadása. — 9. Lelkes Nándor József: Letűnt világ dalokban. Veszprém, é. n. Pósa Endre kiadása. 62 l.

1. (*Szigethy Lajos.*) Ez a gyűjtemény vándormadár módjára tapasztalt emlékeket, élményeket foglal versbe. Itthon, Ausztriában és Olaszországban nyert életképek ezek. Csak kedvező jelnek tekinthetjük, mikor idősebb emberek a régi nyomokhoz híven szóltatják meg érzéseiket. A bevezető vers nem megnyugtató, nem is eléggé fölvilágosító, inkább csak összefoglalása a kötet tartalmának. Lírai ereje önmagyarázatában lép előtérbe: korábban dolgozott, most dalol. Egész idegélete most a költészet felé hajtja: ráér álmait álmodozni, ráér a gyönyörré, ami vidám, derűs öregséget biztosít. Nem riad vissza a haláltól, mert barátja és nem réme. A természettel együtt érez, hol nincs elmúlás. Az ős, a tél, az est, a dél, az alkonyat kedves időszak. A rétek illatát, a hegyek fenségét szereti. Őszi élet dalos merengője, az idilli hangulat rabja. Boldog otthonában zengi csendes, szelid nótáit. Megelégedettség és szenvedélymentes szemléletben ábrándozik. Egyedüli bánata a haza, a magyar Penelope árvasága, rabsága, az ünneptelen magyar élet, a föltámadás kilátástalansága. Ez nagy érzésekre ragadja. A szerelmet csak elmúlásából ismeri. Vonzódik nevéhez és azt körüldalolja. Amint a rónaságot szereti, úgy lelkesedik a hegyi vidék iránt is. A gyopáros kieltlenségket, melyekre a nap hullatja aranyát, a vihar, eső és orkán fölfogat. Amint a Tátrát dicsőíti, épp olyan hangulat fogja el az öztlhali és tauerni alpesek látásakor. Talján földön iskolai benyomások, magyar emlékek, pogány szent érzések tükröznek a júniusi édes, olasz éjszakában. Ez a rész voltaképen lírai útirajz, majdnem lírai földrajz. Jelenségábrázolások alkalmat nyújtanak arra, hogy gondolatait tárgyasítsa. Futó lelki mozzanatok köлдnek útjának egyes állomásaihoz. A kedélyszínezet szelid, nőies; tiszta önzetlen, gyengéd érzések hullámoznak benne. Leírásai szönyegszerűek, napfényesek, de újat nem mondók. Verselése nem teljes. Rímeik kedvéért merész hasonlatokat hajszol. Rímtelen verseket is penget szelid jambusokban. Általában az egész kötet kellemes olvasmányt nyújt.

2. (*Kúnos Ignác.*) A Hodzsa-fordítót és versekötőt Palágyi Lajos vezeti be irodalmunkba, mint „kiváló öreget, azaz, hogy ifjú poétát“. Ez a bevezetés olyanokat állít a Hodzsa személyével párhuzamba irodalmunkból, kik egészen más fajhoz tartoznak. Ez a gyűjtemény prózában Győrött jelent meg „A török Hodzsa tréfái“ címen. Külföldön ezek nagyon kedvelt és elter-

jedt facetiák. A komoly életfelfogás, fordulatos ötletesség, a túlhajtott jókedv, a pazar elmésség, a derűs humor és a végletekig hajtott logikus gúnyolódás rakétái égnek előttünk. Aksehiri Hodzsa vagy Naszreddin-hodzsa állítólag a XIV. században élt és bohókás tréfáinak, sokszor vakmerőségének céltáblája a szultántól kezdve a legutolsó parasztig, magát sem kímélve, mindenki volt. Úgy látszik már mint gyermek és ifjú is bölcs; ezt tanúsítja az „Ifjú Hodzsa“-ciklus. A gúnyolódás vidám lángja csap fel; talpraesett tréfák, természetesség, de együgyűség is vegyesen fordulnak elő. Nem is igen válogató, bár erősebb tréfáit amúgy is mellőzte, de van keményvágású gúnya is. „A férfi Hodzsa“-szakaszban már a hárem, az asszony is szerepel. Itt nem a keleti asszony ősi alázatosságával találkozunk, hanem inkább a házsártos, békebontó, civakodó feleséggel. A mester nem valami szertartásos velük szemben, ellenkezőleg kíméletlen; néha durva, köznapi. Paraszti vonás, hogy kimúlt állatjait jobban siratja. Istentelenségek is előfordulnak, a Korán ellen is vét. Bohó mókái, csali meséi, találós kérdései az okos ember bolondsága, az udvari bolondok szépszenései. Gondolatokkal játszik, szójátékokat farag és „hehe“-rézve neveti ki polgártársait. A szent gúny, a hagia eironeja: a szatíra magaslatára is tud emelkedni az emberi visszásságokkal, botorságokkal szemben. Amde az emberek néha toporzékoltak is érte, mint az ördög a szentelt vízben. „Az öreg Hodzsa“ már beletörődött, sorsában megadott tanító, kissé elfásult, elmúlt ifjúságán kesereg. Bíró, bölcs öreggé vált, kihez messzi falvakból jönnek tanácsért. Ez a gyűjtemény Andrád Sámuel gyűjteményét juttatja eszünkbe, bár abban különbözik, hogy Hodzsánál csak *egy* ember adomái vannak. Találunk ott is Naszreddin tréfáiból, vagy tréfáira visszanyuló facetiát. Valószínű, hogy e tréfák és mókák Hodzsára sok helyről ragadtak. A fordító azon volt, hogy átváltozásaiban híven adja a versikék csattanóját. A prózával szemben told vagy rövidít. Vannak debrecenies tájszavai (dilinós, fétes-teli, tuli selyem, tarituppos, dimatlanul), itt-ott szöfölszegek. A török szókat magyarázó jegyzetekbe foglalta. Nyelve egyszerű, közérthető, verselése avatatlan, nagyon gyenge. Ütemezése a hosszabb sorokban szinte dallamos, a rövidekben döcögős. Egyáltalán ez a farce ridicule kedves olvasmány.

3. (*Nyiri Szabolcs.*) Legjobban az Alföld és a pestvidéki hepehupás tájék ihleti. A tanyai, a paraszti, a nyári élet, a mulató falu, a fűzések között futó patak, a szélmalom, aratók, halászok, molnárok, a hazai föld illata, szeretete árad a kötetből. Egy-egy verse egyidejűségénél fogva, a tájkép hatását kelti az eleven élet betéteivel. Demiobscure festmények. Nagy természetérzke miatt ábrázoló képzelete erős; imaginációja hatástkudvelő; világosság, verőfény, szín, bensőség vonul át képein, hasonlatain. Vannak családi vonatkozású dalai is; a szerelem is megszólal a kötetben. Isten-, haza- és népszerűtete tiszta magyar érzésből fakad. Becsüli a nemzetiségeket, a multból a kurucokat és Rákóczit. Ellensége a kivándorlásnak, teli van a haza sorsának jobbrafordulás-vágyával. Bizonyos plátóni vágy: erős fogja el. Rövid, majdnem egylélekzetű versek; szereti a terzinákat, főleg szerelmi sóhajaiban. Némi zeneiség is pergeti verseit. Csoportosításuk önkényes és túlmodern.

4. (*Ősz Iván.*) A versek címe fűdi a tartalmat. Önmagának lélekarangozik, szinte búcsúzik az élettől. Halálfélelem és halálvágy sajog benne, de

fájdalomjelenségei nem mindig indokoltak. Lelkehagyottságában homály és érthetlenség is nyilvánul verseiben. A föld csak bánat, kínlódás és boldogtalanság. Rossz sejtelmek gyötrik, ezért az égbe vágyik. Dürer-féle komorság, világfájdalmas hangulat csapong képein. Ilyen módon és ilyen alaphanggal verseiben sok az egyformaság, bár akad megkapó hasonlata is. Kevésrétegű képzelete néha cserben hagyja. A halál feszültségéből nem tud kibontakozni, a lelkek orvosával: az idővel, hadilábon áll. Verselése nem változatos. Rímei természetesk, nem keresettek; elhelyezésük: páros, kereszt, visszatérő és félrím. Verseit igyekszik szorgalmasan megfaragni. Nyelve néha homályos, törmelékmondatokból áll.

5. (*Somogyi Imre.*) Húsz év előtt jelent meg első verskötetete. Most önarcképét igyekszik adni, amint bibliás hevületben Isten oltárához közelít. A költemények java része Istent, Krisztust dicsőít, emellett a haza és családja is táplálja líráját. Zsolozsmáinak tárgya hit, szerelem, szeretet. E kötetben ismét az idősb ember dalol, nem nagy igényekkel, inkább nagy lelkesedéssel. A főváros zsvájában keresi a corpus Christit, de csak önmagában találja meg. Még az öngyilkosokat is a lux crucis hatalmával akarja megmenteni. Vallásos érzelme többféle lírai színváltozásnak előidézője, evangéliumi történeteket új alakban beszél el. A magyar nemzet sorsa Krisztus tragédiája. A harctéren is dalolt: himnuszokat zengett Istenhez, ódákat a magyar katonához. Egyetemes erkölcsi igazságokat hirdet. Belső világa gazdag és változatos, mintha állandóan imádkoznék; mindenképen türelmes és jámbor, igazi Tolsztojánus. Nyelve közvetlen, egyszerű, majdnem társalgó. Népmesékből, katona- és népdalokból egy-egy szálát átültet, mondatokat, helyzeteket kölcsönöz. Verselése szabályos, rímeit nem választja.

6. (*Ifj. Dezsényi Béla.*) A nyiladozó ifjúság érdekes virágzása. Még benne van iskolájának áhitatos, vallásos hangulatában és irodalmi tavárának Ady-kultuszában. Nem Ady hasonmása, jóllehet erősen adyz és Ady hanglejtése uralkodik rajta. Ady imádata és utánzása főhibája: az ökörszem a sas hátán akar az Alpeseken átrepülni. Ami Adytól megkülönbözteti: sokkal vallásosabb, hívőbb, mélyebben érző. Mint utánzó is Istennel a viharos modernizmus ellen küzd. Ez az a plasztikus sejt, melyből eredetiségre, önállóságra fog kibontakozni. Mihelyt az Ady-rezonánzia megszűnik, újjá fog születni. Esméi és eszményei vannak, van programja, ami Adynak nincsen, nem lázongó, nem szatirikus, magyarsága is tisztultabb, összhangtalanság nem zavarja. Van azonban homálya, fátyolos dagálya, szeszélye, kilengése, áfumos álmodozása, érzelemtékozlása, titokzatossága, burkoltsága. Alkémias konyhájában ő sem talál színaranyat. Bár Ady szerint az élet minden pillanata szenzáció, ezt ő vallhatta, utánzóí kevésbé. Nem is tudják a pillanat bűvét úgy lefogni, mint mesterüknek sikerült. Itt e munkában erős idegfeszültség nyilvánul s emiatt áll be néhol a zavar. Lírikus stilisztá, akit még elkábit a títánok szertelensége. Szimbólumai, allegorizálása, az erős metaforák, mind Ady-hatások. Enyhéséget, békét azonban csak Istenben és édesanyja mellett talál. Rapszodikus hangulata önkényes verselésre is ragadja. Verstana laza; időmértéket ütemezéssel vegyít, ami nem baj; ez is Ady-örökség. Strófái egyenetlenek, rímei nem tiszták. Nem valami érzékeny műszeren dolgozik. Képzelete, ábrázolása élénk, képei sejtelmesek, többször visszatérnek, néha túl-

zottak. A hang az övé, de a kéz Adyé. Értékmérője mégis saját bensőséges érzelme, sejtése és vallása. Majd ha leszokik a keleti fűszerekről, a paradicsom-madárbőr-kívánásról, az aranyporról, a színes rákokról, a fregattmadárról, a mangorafákról, amik az Adyákat olyan nagyon izgatják és lelkesítik, kedvesebben fog szólni és komolyabban lehet vele szóba állani.

7. (*Túrmezei László.*) Már 10 év előtt adott ki irredentás és háborús lángolású verseket. A turáni mult, jelen és jövő lengi át ezt a gyűjteményt. Zempléni Árpád hű követője, sőt a Numi Tarem- és Jelemi-ciklusban annak egyik művét fejezi be. Itt a vogul monda az alap: A világ teremtése; Tarem a teremtő, Jelemi (Elemér) a segédje és a monda hőse. Nagy kérdés, mért indulnak a turániak leginkább idegen turán hagyományokon, mikor a magyar is nyújt tárgyat. Nem találnak-e elég nyomokat a magyar néphagyományokban (Kálmány Károly) és a magyar népmesék gyűjteményeiben (Kisfaludy Társaság)? A költészet és a mítosz abban is rokon, hogy nemcsak a történeti valóság, hanem a történeti nem valóság is művészi földolgozásra érdemes tárgy. E szempontból néphagyományaink és népmeséink még kibányászatlan kincsesbányák. Több és mélyebb tudás: lángszem kell meglátásukhoz. A mesemadár röpködését érteni is kell. Turánunk visszavezet napkeletre, ismeretlen tájakra, ahol ismét erők, nagyok, legyőzhetetlenek lehetünk. Mostani helyünkön, az „árja csodák“ között és a sémita-tengerben elveszünk. Van hite, mely egyrészt pogány, másrészt keresztény: Krisztussal együtt Hadisten is megfér. Ez az ötvény azonban nem eredeti. Verselése kifejlett, tudatos; belcillik nagy mintája formáiba. A lírai rész meglehetősen crejű, az epika töredék, nem nyújt fogalmat tudásáról. Régieskedése nem alapos. Idegen szavait, az ősi szerszámokat nem magyarázza, így sokszor érthetetlen.

8. (*Böngérfi János.*) A régi mondákat négysoros alexandrinusokban verseli. Verselése sikerült. Voltaképen a népnek és az ifjúságnak írta. Ez hasznos is volna, hogyha tudna mondatainkból újabb fordulatokat, más meglátást, más előadást, más nyelvet és hangot, a lelki élet újabb változatait kicsiholni. Nincs benne sem régiesség, sem népiesség. Régi malmot tapos és kevés értékes lisztet öröl. Érdektelen elbeszélések: nagy a köznapiság, kicsiny az invenció. Epizódokat nem tud egységes eposzba egybekapcsolni, még az epopója sem sikerül. Lényegtelen kidolgozása a krónikáknak. Inkább altatószer.

9. (*Lelkes Nándor József.*) Ez kurucgyűjteményének hatodik kötete; nem elbeszélések csokra, hanem elmélkedés az egész kurucköltészetéről; egyes daloknak magyarázata és korbéli elhelyezése. Thaly Kálmánt híven követi, leg súlyosabb érveléseit tőle kölcsönzi. A tudományt népszerűsíti; ez ereje. A Riedl-elméletnek ellensége és reméli, hogy ennek igazolására a felvidéki papi és családi levéltárakban meg fogja találni a kétségbevont költeményeknek eredetieit vagy tót hiteles korbéli fordításait. Jóllehet ma már a Riedl-elmélet a legújabb antológiákban és az iskolai tankönyvekben is elfogadott tényállás, ő a sárospataki kutatókkal tart. A gyűjteményben közölt tót dalokból és fordításokból még nem lehet álláspontját megerősíteni. A közölt két Thaly-levél sem bizonyít. Ma a Riedl-elmélet szilárdan áll, mindaddig, amíg másutt is eredetiben vagy hasonmásban vagy tót nyelven megtalálják a kétes költeményeket. A tót dalok hangulatosak; szeretik a hangutánzást, mint azt a magyarokéban és a kurucdalok mai korbéli szerzőiben is megtaláljuk. A dalok

zenéjéről is hallunk. Megdönti a Czinka Panna mondát, mert Czinka Pannának (1722-ben született, Rákóczi 1735-ben halt meg) semmi összeköttetése nem volt a kurucokkal. Lelkes, az ifjúságnak és a köznek kedves munkát írt. *mgg.*

P. Jánossy Béla: Mister Nemere. Cluj-Kolozsvár, 1929. 190 l. A Minerva r.-t. kiadása.

Jánossy Béla a szépirodalom minden ágát műveli és kritikus is. Szép-prózája túlságosan prózai. *A császár bűnbakjai* című munkájának alatta marad mostani regénye.

Egy szegény székely kántor fia, Nemere Pali érettségi után beáll egy báróhoz a cséplésnél munkafelügyelőnek. A báró megkedveli, néhány heti munkáért ad neki 5000 forintot és azonkívül is ellátja a műegyetemi tanulmányaihoz szükséges anyagiakkal. A báró halála után a harmadéves technikus szűkös napokat lát, de a báró leánya, noha férje lenézi és meg is sérti Palit, tízezer forintot küld a fiúnak (második deus ex machina). Pali a mérnöki oklevél megszerzése előtt Amerikába hajózik, a tengerből kiment egy amerikai milliomos leányát, ez álláshoz juttatja (harmadik deus ex machina!). Amerikában megszerzi a mérnöki diplomát, becsületet vív ki a székely névnek, nőül veszi a kimentett milliomos leányt és hazahozza szülőfalujába.

Romantika és költői igazságszolgáltatás van elég ebben az érdekes regényben. A becsület megkapja jutalmát, a gonoszok (a báró jellemtelen, pénzsóvár veje és egy kommunista gyilkos munkás) megbűnhődnek. Az egyszerűbb igényű olvasó elégedetten teszi le kezéből a könyvet; mihielyt azonban kissé is magasabb igényt táplálunk, lélektani elmélyülést keresünk — amire Erdélyi regényíróink feljogosítanak —, ezzel adósunk marad a regény. A szerző nincs tisztában a forint értékével. Ha egy szegény kántortanító fia 5000 forintot kap (41. l.), ami ma 15.000 pengőnek felel meg, annak ez a műegyetemi négy évre bőségesen elegendő. Palit pedig ez összesen felül is segélyeztetni és mikor a báró meghal, a szerényen élő fiú egészen pénzforrás nélkül marad. Az sem valószínű, hogy egy érettségizett diák még látásból sem ismerné a vidék földesurának egyetlen leányát (35. l.). Néhány tájzavának magyarázatával adós maradt a szerző. Pl. a rácsulyból szabadult csikó (10. l.), a német Reitschule-ből rontott székely szó volna? Megpallotta a portól ruháját (27. l.). A *matat* Erdélyi szót ily értelemben ismerjük: lassan dolgozik, pepecsel; de a szerző ily értelemben használja: titkosan dolgozik. Nem volt nehéz kitalálni, hogy Hundley keze *matat* a dologban. (155. l.) Pár nap előtt (165. l.) helyesen: pár nappal ezelőtt. Az amerikai cigányprimás hegedüléséről azt írja, hogy az üveghangokban több sejtelen, vágy imbolygott, mint otthon. (119. l.) A hegedű üveghangjai csak a művész ügyességét mutatják, de érzelmeiket ezek a mesterkelt, hideg hangok nem tudnak kifejezni.

Sok sajtóhiba bosszantja az olvasót. Az Erdélyi Szépművészeti Céh kifogástalan, művészi nivójú kiadásai mellett a másik kolozsvári kiadótól, a Minerva r.-t.-től is gondosabb munkát várhatnánk. Sz. I. A.

Barna János: A makói Hollósy Kornélia Színház története. Makó, 1929. Kiadja: Csanád Vármegye Közönsége. Csanád vármegyei Könyvtár. Szerkesztik: Dr. Barna János és dr. Eperjessy Kálmán. 18. sz.

Barna János a magyar színészettörténet buzgó munkása már régebben foglalkozik a makói színészet történetével. 1928-ban adta ki Fejezetek a makói

színészet multjából című kis munkáját; 1929-ben Makó színésze és irodalma című érdekes dolgozatát s most egy nagyobb munkájában beszámol a makói Hollósy Kornélia-színház 26 éves történetéről. Sok gondos utánjárással állította össze művében ennek a fiatal színháznak a történetét. Sok küzdelem után sikerült az állandó színház megvalósítása, míg végre 1903-ban átadhatták az épületet Zilahy Gyulának, aki ez év augusztus 18-án kezdette meg előadásait. Zilahy után Pesti Ihsz Lajos, Nádasi József, Makó Lajos, Mariházi Miklós, majd ismét Nádasi József, Thury Elemér, Andor Zsigmond, Kiss Arpád társulatai játszottak a színházban. Barna János lelkiismeretes gondossággal állította össze a negyed század alatt előadott színművek jegyzékét. Ez a jegyzék nem teljes, mert a makói újságok nem mindig közölték a teljes színházi műsort, színlapgyűjtemény pedig nincsen. A Nemzeti Múzeum színlapgyűjteménye sem használható, mert nincsen rendezve. A színlapok csomagokba kötve fekszenek a Múzeum pincéjében. A színésztörténet kutatója így is jó hasznát veheti Barna könyvének, amelyben megtalálhatja a színtársulatok névsorát is. A könyvet 16 jól sikerült kép díszíti. P. J.

Szegárdy József: Babits Mihály Iphigenia-fordításának méltatása. Szeged, 1929. 26 l.

A szerző számos idézetet hoz fel annak igazolására, hogy Babits Mihály Goethe-fordítása nemcsak Csengery János magyar Iphigeniája mellett marad el, hanem Kis János száz év előtt megjelent Goethe átültetésének színvonalát sem éri el, az utóbbi ma is fölötte áll mind a hang nemessége, mind a szöveg hűsége dolgában. „Goethe Iphigeniája, mint a maga nemében páratlan világ-irodalmi mű, kiválóan alkalmas arra, hogy bármely nyelvre lefordítva, a legnemesebb idealizmus és a legválasztékosabb költői dikció példaadója legyen. Sajnálattal látom, hogy Babits Mihály fordításában sem ez a magas szintű idealizmus, sem ez a fenkölt dikció nem jutott el a maga jogaihoz.“ — Goethe: Wie enggebunden ist des Weibes Glück; Csengery: A nőnek üdve mily szűk és kimért; Babits: De mily rövid pórázon él a nő. — Kis János: Az élet csak halál, ha haszna nincs; S az asszonyé e sors, kivált enyém; Babits: Hasztalan Elni anyyi, mint korán Halni: asszonysors s legfőként enyém.

A nagykőrösi Arany János Társaság évkönyvei. Negyedik kötet. Szerk. Törös László főtitikár. Nagykőrös, 1929. 160 l. A nagykőrösi Arany János Társaság kiadása.

A nagykőrösi írók egyesülete buzgón terjeszti az irodalmi műveltséget az ottani művelt közönség körében. Évkönyvének magyar irodalomtörténeti vonatkozású közleményeiről az irodalomtudomány is méltánylással szólhat. — Patonay Dezső: Szász Károly. Visszacmlékezés a nagytekintélyű íróra és műfordítóra, a nagykőrösi gimnázium egyik büszkeségére. — Osváth Ferencné Kholen Albina: Iduna élete és költészete. Az előbbi dolgozatnak gondosan megírt párja, a korán elhunyt költőnő emlékének megújítása. — Révfy Géza: Arany János mint dalszerző. Az idevonatkozó adatok népszerű összefoglalása, a dallamok jellemzése. — Muraközy Gyula: Arany János. A Társaság közgyűlése alkalmából az Arany-serleggel mondott szép beszéd. — Törös László: Sárvári Pál, Arany János professzora. Részlet a kiváló református tanár életrajzából. — A hivatalos közlemények közt megtaláljuk Benkó Imre elnöki

beszédeit, Patonay Dezsőnek Szabolcska Mihály ókéskei lakóházánál mondott beszédét, továbbá Törös László főttkári jelentését az év történetéről.

A debreceni Tisza István Tudományegyetem évkönyve és almanachja. Hajdúhadház, 1929. 234 l.

A vaskos kötetben egyrészt Pap Károly irodalomtörténeti vonatkozású rektori székfoglaló beszédét olvassuk, másrészt helyet foglal benne Mitrovics Gyulának Apáczai Csere Jánosról tartott beszéde. Pap Károly tanulmánya arra a kérdésre ad feleletet: hogyan kapcsolódott nemzeti irodalmunk fejlődése a külföldi irodalmakéhoz; Mitrovics Gyula egybefoglalja mindazokat az eszméket, melyek Apáczai Csere János munkásságát irányították. Magas szempontú átpillantás mind a két beszéd, céljuk nem új adalékok nyújtása, hanem bőleselő szellemű tájékoztatás.

A pápai Jókai-kör évkönyve az 1924—29. évekről. Pápa, 1930. 112 l. Főiskolai Könyvnyomda.

Körös Endre szerkesztő az évkönyv első közleményében összefoglalja a pápai Jókai-kör multjának és jelenének legfőbb mozzanatait. A kötet tartalmát költemények, novellák, ismeretterjesztő közlemények sorozata foglalja le. — Irodalomtörténeti vonatkozású Gálos Rezső tanulmánya: Vörösmarty ünnepén. Szépen megírt esszé. — Kerecsényi Dezső Irodalom és közönség címmel bölcselő szellemű fejtegetéseket közöl témájáról. — Pongrácz József Jókai Mór pápai tanulásának emlékéét újítja fel. — Sándor Pál visszapillant a magyar színészet gyermekkorára.

Esterházy Miklós nádor iratai. I. Kormányzattörténeti iratok Az 1642. évi meghiusult országgyűlés időszaká. Szerkesztette Hajnal István. Esterházy Pál herceg kiadása. Bpest, 1930. 98 és 460 l. Stephaneum Nyomda.

A kötetet Esterházy Pál herceg előszava nyitja meg, az ő költségén jelent meg ez az értékes forrásgyűjtemény, levéltárának és más tudományos gyűjtemények anyagának felhasználásával bocsátotta közre a kötetet Hajnal István kiváló történettudós, hercegi levéltáros. Mind a bevezetés, mind az oklevéltár kiválóan gondos munka, a magyar történettudomány mindkettőnek hasznát fogja látni. A herceg Esterházy-család feje hálára kötelezte a magyar történettudományt, hogy költséget nem kímélve megindította a nagyszabású vállalatot. Nyilatkozata szerint: „Halhatatlan ősem, nemzetiségünk első nagy és történelmi jelentőségű egyénisége iránti kegyelettel eltelt szívvel ajánlom a művet minden hazáját szerető magyarnak.“